

MAPPING THE TRAGEDY OF THE JEWS IN KOŠICE (1944)

MAPY TRAGÉDIE ŽIDOV V KOŠICIACH (1944)

TÉRKÉPEK A KASSAI ZSIDÓSÁG TRAGÉDIÁJÁRÓL (1944)



László Csősz

Veronika Szeghy-Gayer



Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín

Publikácia vznikla v rámci projektu KULTMINOR č. 22-170-00980 – Osudy židovských majiteľov domov v Košiciach, 1938 – 1948 (Spoločenskovedný ústav CSPV SAV, v.v.i., Košice)



MAPPING THE TRAGEDY OF THE JEWS IN KOŠICE (1944)

Foreword

Until the summer of 1944, the Jewry of Košice constituted the second-largest Jewish community on the territory of today's Slovakia. According to the Hungarian census of 1941, 10,079 Israelites lived in the city, making up more than 15% of the population. (277 people of Jewish origin belonged to Christian denominations.) Košice played a specific role in the logistics of the Holocaust in Hungary. The city was the site of a ghetto for the local Jewish community, a collection camp for the Jews from Abaúj-Torna County, as well as a major railway junction where all but a few of the transports sent to the Auschwitz-Birkenau extermination camp passed through. In the following publication, we would like to present a partial result of our research focusing on the Jewish community of Košice and the history of the Holocaust in the Slovak-Hungarian border region. Based on documents concerning Jewish property from the Košice City Archives, we created four maps to visualize the location of the downtown ghetto of Košice and the houses that had been inhabited by local Jews until April 1944. On the first map, we identified the area of the ghetto in downtown Košice. An additional three maps contain the names and addresses of more than 300 Jewish residents who were evicted from their homes and deported to Auschwitz-Birkenau between May 16 and June 3, 1944. Their apartments and houses were taken over by the German and Hungarian armies as well as non-Jewish citizens. Each map is supported by a brief explanation of the archival sources we explored.

I. THE GHETTO IN DOWNTOWN KOŠICE

The German occupation of Hungary on March 19, 1944, dramatically changed the situation of the Jews in Hungary. The Jewish Laws already in force were followed by the rapid introduction of new and draconic Anti-Jewish measures. Based on the decrees of the Ministry of the Interior, the ghettoization of the Jewish population began,

first in northeastern Hungary. In Košice, Hungarian authorities forcibly evicted Jewish residents from their homes between April 20th and 27th.¹ The majority of them were driven through the city straight into a makeshift transit camp set up in a brickyard in the southwest of the city.² A few thousand of them were first taken to synagogues and other community buildings and were subsequently sent to the two collections camps at the brickyard. At the same time, by April 29th, the enclosure of the downtown ghetto area was also completed,³ where 972 Jewish residents of Košice and thousands of Jews transported to the city from the territory of Abaúj-Torna County were placed.

The designation of the exact area of the ghetto was a matter of serious debate, as in Košice there was no Jewish quarter and the Jewish population inhabited almost every district of the city. First, on April 21, 1944, Sándor Pohl, the mayor of Košice, and the so-called three-member committee,⁴ carried out an on-site inspection in the district designated as the ghetto area. After László Endre, a state secretary in the Ministry of Interior, travelled to Košice on this matter, the final decision was made at the meeting held at the County Hall on April 25.⁵

After the negotiations, the residential houses located south of Vörösmarty Square (today it doesn't exist) and Rimanóczi Street (today Bajzova), became part of the ghetto. It was an area with more than 15 streets. This part of the city was surrounded by Münszter Street (to-

day Smetanova) from the south, Harmat Street (today Rosná) and the eastern part of Blanár Béla Street from the east, and Honvédek Road (today Južná trieda) from the west. Despite protests by the residents of these streets, the area was cordoned off until April 29, and its non-Jewish residents were called to move out. However, the ghetto announcement published on May 1, approved by the ghetto commander László Csatáry, designated only half of the evacuated part of the city — a total of 8 streets — as the territory of the ghetto.⁶ One day later, the local newspaper published another statement that indicated a larger area, 9 streets, and three smaller squares belonging to the ghetto area.⁷

The first map shows a part of Košice that was evacuated before April 29. On the map, we have marked in yellow all of the houses which were included in the statement published on May 2. Holocaust survivors also confirmed that Jews were crowded not only into the houses of the streets listed in the official announcement published on May 1.⁸ In addition, we have identified three petitions for apartments that were submitted by Košice residents who were forced to move from the evacuated area.⁹ These documents contain three additional addresses that were not included in the two ghetto announcements published on May 1 and 2. All of this suggests that the final territory of the ghetto was probably smaller than the area evacuated by the authorities.

¹ Archív mesta Košice [AMK], fond Košice – Mesto s municipálnym zriadením 1939–1945, box 173, file 16963/1944. On the Holocaust in Košice see László Csósz and Veronika Szeghy-Gayer, “Petitioners of Jewish Property in Košice: A Case Study on the Holocaust and Local Society in a Slovak-Hungarian Border Region,” *Mesto a dejiny* 10, no. 1 (2021): 75–101.

² “Zsidótlantították Kassa városát” *Felvidék Újság*, no. 94 (April 27, 1944), 2.

³ “Felhívás a gettó keresztény lakosságához” *Felvidéki Újság*, no. 96 (April 29, 1944), 7.

⁴ The members of the committee were the police superintendent of Košice, György Horváth; the deputy commander of the VIII. Gendarmerie District, Colonel Jenő Sárváry; and SS-Hauptsturmführer Wilhelm Schmiedtsiefen. In: Ádám Gellért, “Csatári László és az 1944-es kassai deportálások,” *Betekintő* 8, no. 3 (2014): 4.

⁵ In the two negotiations regarding the territory of the ghetto, apart from the mayor and the three-member committee, deputy mayor Lajos Barcs and István Gazsi, a member of the Housing Bureau, as well as other members of the municipality, took part. In: Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL), Pohl Sándor – 3.1.9. V.135236 Vizsgálati dossziék. dr. Pohl Sándor.

⁶ Országos Széchényi Könyvtár, Hirdetmény Kassa város területén a zsidófajú egyének elkülönítésére... Kassa, 1944. május 1.

⁷ “A Blanár Béla-utca mindkét oldala, a Jaross Andor-utca páros oldala és a páratlan oldal 25 számig, a Luzsénszky Pál-utca két oldala a Malom térrel, Csányi-utca, Pogány-utca és Zrínyi-utca mindkét oldala, Vörösmarthy-tér 4, 5, 7, 13 számú házak, Rimanóczy-utca 2, 4, 5, 7 számú házak, Nádor-utca 15, 24, 26 számú házak, Horthy-tér 12, 14 szám, Pataky Tibor- és Akácfa-utca mindkét oldala.”; “Véglegesen kijelölték a gettó terület” *Felvidéki Újság*, no. 98 (May 2, 1944), 3; See also “Újabb rendelet a kassai gettóról” *Felvidéki Újság*, no. 99 (May 3, 1944), 2.

⁸ Information from Magda Zádor, holocaust survivor, Interview, Košice, June 19, 2022; Artúr Görög. *A kassai zsidóság története és galériája*. (Bnei Brak: Lipe Friedmann, 1991), 271.

⁹ These applications include three addresses that were not included in the ghetto notices issued on May 1 and 2: 8 Rimanóczi Street, 26 Vas Street and 8 Vörösmarty Square. In: AMK, fond Košice – Mesto s municipálnym zriadením 1939 – 1945, box 174, file 17234/944, 17514/944 and 17513/944. Aside from these three petitions, we have identified another 10 that were submitted because of movement from the ghetto area to the city.

52135

HIRDETMÉNY

Kassa város területén a zsidófajú egyének elkülönítésére a Gettó az alábbiakban állapított meg:

Akácfa-utca, Zrínyi-utca, Luzsénszky Pál-utca, Pogány-utca, Jaross Andor-utca (a Vas-utca torkolatáig lezárt része), Csányi-utca, Székgyár-u. (lezárt része), Nádor-utca (15. és 17. sz. házak).

Felhívom a Gettó területén lakó keresztény fajú lakosságot, hogy a Gettó területéről való kiköltözésük érdekében Kassa város polgármesteri hivatalánál az intézkedéseket haladéktalanul tegyék meg, mert a mai naptól kezdődően a Gettó-parancsnokság személyi és vagyonbiztonságukért a felelősséget nem vállalja!

Elrendelem, hogy a Gettó területén lakó keresztény fajú egyének az ott lakó zsidó fajú egyénekkel nem érintkezhetnek, velük semminemű összeköttetésben nem állhatnak. A Gettó területén lévő üzletek, iparosok, üzemek zsidók részére kiszolgálást nem teljesíthetnek; lakásukba, udvarukba zsidót be nem fogadhatnak, zsidó fajú egyének részére még kölcsönképen sem adhatnak át semminemű élelmiszert vagy más tárgyakat.

Zsidó fajú egyének a Gettó utcáin nem tartózkodhatnak, lakásuknak csupán udvarra nyíló ablakait tartathatják nyitva. Minden zsidó fajú egyén köteles állandóan lakásán tartózkodni!

A Gettó-parancsnokság székhelye a Nádor-utca 15. szám alatti ház. Keresztény fajú egyének kérelmeikkel közvetlenül, zsidó fajú személyek pedig a zsidó-tanács útján fordulhatnak a parancsnoksághoz.

A Gettó területének elhagyása csak hatósági engedéllyel, az erre a célra kijelölt kijáratok kapukon történhet. A Gettón kívül lakó egyéneknek a Gettó területére való belépését megtiltom! Szigorúan megtiltom a Gettó területére zsidó fajú egyének részére csomagok, levelek, pénz, vagy egyéb értékek be- és kiszállítását. -- Járműveknek a Gettó területére való behajtását megtiltom!

Amennyiben a keresztény fajú lakosok közül a fenti rendelkezéseket bárki megszegi, ha cselekménye súlyosabb elbírálás alá nem kerül, az internálási eljárást megindítom; ha a fenti rendelkezéseket zsidó fajú egyén szegi meg, úgy az illetővel szemben szigorú kényszerintézkedést fogok alkalmazni.

Kassa, 1944 május hó 1-én.

Gettó-parancsnok.

F. k.: Dr. Csotány László rendőrfelügyelő, Gettó-parancsnok. - Nyomta: Wilko nyomda, Kassa.

The ghetto of downtown Košice existed for barely two weeks. It was liquidated on Saturday, May 13, 1944; the Jewish population staying there was moved to the brickyard. Two days later, on May 16, the first trains left for the Auschwitz-Birkenau extermination camp.

II. "JEWISH APARTMENTS" OCCUPIED BY THE GERMAN ARMED FORCES

The second map contains 56 buildings in which at least one "Jewish apartment" was occupied by the German armed forces. The inventory of these apartments — inhabited by Jewish residents until April 1944 — was prepared by a four-member committee between July and October 1944.¹⁰ The committee included officials of the Košice Housing Bureau and the Financial Directorate, but usually one or two police officers too.¹¹ It was the Financial Directorate that was assigned "on behalf of the mayor to accommodate the German forces," as it was recorded also in related documents. If a high-ranking SS officer moved into a "Jewish apartment," the furniture was left behind, and this was also included in the inventory lists. For example, SS-Major Dr. Rasch and SS-Commander H. Vosshange were accommodated in Jenő Roth's apartment on Péter Pázmány Street.

In the inventory list of apartments occupied by German military units, the name of the Jewish resident (tenant) — and not the name of the owner — was recorded. In addition to the apartments marked on the second map, about 500 soldiers of the SS garrison occupied the building of the Talmud Tóra School on Kazinczy (today Puškinova) Street 3, while the SS Headquarters was allocated in the building at Miklós Horthy Square (today Námestie osloboditeľov) 7.¹²

To date, there is no information on the exact number of apartments occupied by the German army in Košice. Until June 1944, the City Housing Bureau assigned a total of 200 apartments to German and Hun-

¹⁰ AMK, fond Košice – Mesto s municipálnym zriadením 1939 – 1945, box 191, file 32070/944.

¹¹ Ibid.

¹² Görög, *A kassai zsidóság*, 190.

Ghetto announcement, 1 May 1944

Vyhľadka velitelá geta z 1. mája 1945 (Országos Széchényi Könyvtár)

garian forces.¹³ However, documents about Jewish properties used by the Hungarian army have been preserved in the Košice City Archives to a much smaller extent. In addition, reports preserved from the period between September and December 1944 may be the subject of further research, as they include inventories of Jewish property “that can be used for the needs of city and state institutions.”¹⁴

III. PETITIONS FOR “JEWISH APARTMENTS”

As a result of the ghettoization, approximately 2,100 “Jewish apartments” became vacant until the end of April 1944. These properties were managed by the six-member Košice Housing Bureau headed by the mayor, Sándor Pohl. This body was responsible for the evaluation of incoming housing petitions. The assignment of rental rights to the apartments previously inhabited and/or owned by Košice Jews was based on three government decrees concerning housing issues.¹⁵ In only two months, Košice residents submitted about 8,000 petitions for the 2,100 Jewish apartments.¹⁶ We found 260 of these documents in the Košice City Archives that were submitted between April 1944 and January 1945.¹⁷ Based on these archival sources, we identified and published the names and addresses of 238 former Jewish tenants on the third map.

Until June 10, 1944, the Košice Housing Bureau transferred the rental rights of 600 apartments to non-Jewish residents.¹⁸ The evaluation of the petitions, as well as the work of the committees that took inventory of the apartments, was a long process, even though dozens of civil servants were assigned to carry them out. About half of these

¹³ “Milyen irányelvek alapján utalják ki Kassán a zsidólakásokat?” *Felvidéki Újság*, no. 129 (June 10, 1944), 7.

¹⁴ AMK, fond Národný výbor mesta Košíc, 1945 – 1948, box 62, file 30549/945.

¹⁵ Decrees number 6740/1941, 100/1943, 1610/1944.

¹⁶ “Polgármesteri jelentés” In: *Kassa Thj. Sz. Kír. Város Hivatalos Lapja*, no. 6 (June 15, 1944), 64.

¹⁷ AMK, fond Košice – Mesto s municipálnym zriadením 1939 – 1945, boxes 172–210; AMK, fond Národný výbor mesta Košíc, 1945 – 1948, boxes 12–13, 17–18.

¹⁸ “Milyen irányelvek alapján,” 7; “A lakáskiutalások kérdése a törvényhatósági bizottság közgyűlése előtt” *Felvidéki Újság*, no. 139 (June 22, 1944), 3.



The Kertész family
Rodina Kertészovcov
Kertész Gábor és családja
(Dana Fischer)

apartments were still empty at the end of July 1944. On July 29, while taking the inventory of the house at Nádor Street (today Palackého) 17, the bodies of Adolf Spira and his wife, Margit, were found. According to the medical police report, they committed suicide, and the corpses had been lying in the apartment for at least five weeks.¹⁹

Residents of Košice kept submitting their petitions for Jewish apartments until January 1945. Their number probably exceeded 10,000. In mid-March 1946, according to the official statistics, there were 252 vacant apartments still recorded as “Jewish apartments” in the official city documents.²⁰

IV. “JEWISH HOUSES” MANAGED BY APPOINTED GUARDIANS

From June 1944 on, the Košice Financial Directorate appointed guardians for the houses of “Jewish residents who were staying in an unknown place.”²¹ Authorities argued that the decision was of key importance because of the maintenance of Jewish property. “Since the Jewish owner was transported from Košice, s/he cannot exercise the rights of the homeowner, nor fulfil her/his obligations,” as it was stated in the decision of the Financial Directorate.²² Guardianship was a form of institutionalized property supervision for the management and control of Jewish real estate. Therefore, the majority of the persons appointed as guardians were civil servants.

In the Košice City Archives, we identified 85 files that concern the appointment of 55 guardians for 86 houses. In many cases a guardian was responsible for more than one building.²³ Their Jewish owners can be identified in only 76 cases. Their names appear on the third map. However, in some cases, the owner of these buildings was an institu-

¹⁹ “A kassai nyakkendő gyáros és feleségének titokzatos halála a lepecsételt zsidólakásban” *Felvidéki Újság*, no. 170 (July 29, 1944), 2.

²⁰ AMK, fond Národný výbor mesta Košíc, 1945 – 1948, box 17, file 11323/1948.

²¹ For the document related to these guardianships see AMK, fond Košice – Mesto s municipálnym zriadením 1939–1945, boxes 195, 203–210; AMK, fond Národný výbor mesta Košíc, 1945 – 1948, boxes 12, 26, 34.

²² Ibid.

²³ AMK, fond Košice – Mesto s municipálnym zriadením 1939 – 1945, boxes 195, 203–210, and AMK, fond Národný výbor mesta Košíc, 1945 – 1948, boxes: 12, 26, 34.



Margit Löbl, later the wife of Adolf Spira
Margit Löbl, neskôr manželka Adolfa Spiru
Löbl Margit, később Spira Adolfné
(Paul Spira)

tion (see, for example, the case of buildings No. 15–16 or 68 and 73. Here, the owner was a trading company, the Jewish religious community, or an association). The guardian was entitled to receive 5% of the income of the house under guardianship, but s/he was obliged to pay 95% into an account opened at a public financial institution. The account had to be opened in the name of the Jewish owner.

After the Soviet army entered Košice on January 19, 1945, the new Czechoslovak city administration appointed so-called national administrators to oversee certain tenement houses and other buildings, such as factories. National administrators in many respects had the same function as guardians who were previously appointed to Jewish houses. Decree no. 5/1945 of Czechoslovak President Edvard Beneš established the system of national administration. This decree invalidated all property transfers that took place after September 29, 1938, under duress of occupation or as a consequence of national, racial, or political persecution.²⁴ National administrators were appointed to safeguard the property of ethnic Germans and Hungarians deemed collectively “politically unreliable” as well.

At the same time, the change of regime and new legislation did not exclude the possibility of personal continuity. Therefore, guardians appointed by the Hungarian Financial Directorate in 1944 could remain in their function in post-WWII Košice. For example, in his application submitted on December 5, 1945, a former city tax inspector, Jozef Žoldoš, informed the city administration that because of health problems and other circumstances, he could no longer take on his guardianship role and recommended someone else take his place.²⁵

About 2,000 Holocaust survivors returned to Košice from the concentration camps by October 1945. They were forced to prove their “national and political reliability,” deny their pre-war Hungarian or German identity, and face a series of administrative procedures to regain their property and places in society, all in the context of post-war an-

²⁴ 5/1945 Zb. Dekret presidenta republiky ze dne 19. května 1945 o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organisací a ústavů.

²⁵ AMK, fond Národní výbor mesta Košíc, 1945 – 1948, box 79, file 45249/945.

ti-Semitism. Their stories belong to the untold chapters of the history of southern Slovakia.



Košice City Archives - Archív mesta Košice - Kassa Város Levéltára



MAPY TRAGÉDIE ŽIDOV V KOŠICIACH (1944)

Predslov

Až do leta 1944 tvorili košickí židia druhú najväčšiu židovskú komunitu na území dnešného Slovenska a druhú najväčšiu aj v hraničnom regióne, ktorý bol v roku 1938 na základe prvej Viedenskej arbitráže pripojený k Maďarskému kráľovstvu. Podľa sčítania ľudu v Maďarskom kráľovstve z roku 1941 žilo v meste 10 079 obyvateľov židovského vierovyznania, ktorí predstavovali viac ako 15 % populácie Košíc (a 277 obyvateľov židovského pôvodu sa hlásilo k nejakému kresťanskému vierovyznaniu). Košice zohrali špecifickú úlohu v logistike holokaustu v Maďarsku. V meste bolo vytvorené geto pre miestnu židovskú komunitu, zriadený zberný tábor pre židov z Abovsko-turnianskej župy a v neposlednom rade sa Košice stali aj hlavným železničným uzlom, kadiaľ prechádzali, až na niektoré výnimky, všetky transporty vypravované v období od mája do júla 1944 a smerujúce z Maďarska do vyhladzovacieho tábora Auschwitz-Birkenau. V tejto publikácii predstavujeme časť výsledkov nášho výskumu týkajúceho sa holokaustu v Košiciach. Na základe dokumentov uložených v Archíve mesta Košice sme vytvorili štyri mapy, ktoré zobrazujú časť nehnuteľností obývaných, resp. vlastnených židmi do apríla 1944, ako aj geto v centre Košíc. V prípade prvej mapy bolo našou snahou zrekonštruovať územný rozsah košického geta, ktoré sa nachádzalo v blízkosti železničnej stanice. Na ďalších troch mapách sú uvedené mená a adresy viac ako 300 židovských obyvateľov Košíc, ktorí boli vystahovaní zo svojich domovov a deportovaní do vyhladzovacích táborov, pričom ich byty a domy boli obsadené nemeckou armádou a nežidovskými občanmi. Každá mapa obsahuje vysvetlenie a stručný opis použitých zdrojov.

I. GETO V CENTRE KOŠÍC

Nemecká okupácia Maďarska (19. marca 1944) spečatila osud košických židov. Po už platných židovských zákonoch nasledovalo zavedenie ďalších drakonických protizhiovských opatrení. Na základe nariadení ministerstva vnútra sa začala getoizácia židovského obyvateľstva,

najprv v severovýchodnej časti krajiny. V týždni od 20. do 27. apríla 1944 maďarské úrady v Košiciach násilne vystahovali židovských obyvateľov z ich domovov.²⁶ Väčšinu z nich vyhnali priamo cez mesto do tehelne v juhozápadnej časti mesta,²⁷ zatiaľ čo tisíce ľudí natlačili do synagóg a do iných verejných budov. Následne ich presunuli do dvoch zberných táborov v tehelni. Zároveň bolo do 29. apríla dokončené ohradenie geta v centre mesta,²⁸ kam presunuli ďalších 972 židovských obyvateľov Košíc a tisíce židov z Abovsko-turnianskej župy.

Presnému vymedzeniu geta predchádzali dlhé diskusie, keďže v Košiciach nikdy neexistovala židovská štvrť a židovské obyvateľstvo obývalo takmer všetky časti mesta. Mešťanosta Sándor Pohl a členovia trojčlennej komisie²⁹ vykonali 21. apríla 1944 prvú obhliadku územia, kde sa plánovalo zriadenie geta. Potom, ako do Košíc pricestoval aj štátny tajomník ministerstva vnútra László Endre, bola 25. apríla na zasadnutí v župnom dome prijatá definitívna zonácia geta.³⁰

Po rokovaní bolo geto vytvorené z obytných budov zahŕňajúcich viac ako 15 ulíc situovaných južne od dnes už neexistujúceho Vörösmartyho námestia a Rimanóczyho (dnes Bajzovej) ulice. Túto oblasť ohraničovala z juhu Münszterova (dnes Smetanova) ulica, na východe ulica Harmat (dnes Rosná) a východná časť ulice Bélu Blanára, kým zo západu ulice smerujúce na východ od cesty „Honvédek útja“ (dnes Južná trieda). Vymedzená oblasť bola napriek protestom miest-

²⁶ Archív mesta Košice (ďalej AMK), fond Košice – Mesto s municipálnym zriadením 1939 – 1945, krabica (ďalej kr.) 173, číslo spisu 16963/1944. O holokauste v Košiciach pozri aj CSŐSZ, László – SZECHY-GAYER, Veronika. Petitioners of Jewish Property in Košice: A Case Study on the Holocaust and Local Society in a Slovak-Hungarian Border Region. In: *Mesto a dejiny*, 2021, roč. 10, č. 1, s. 75-101.

²⁷ Zsidótlanították Kassa városát. In: *Felvidék Újság*, 27.IV.1944, s. 2.

²⁸ Felhívás a gettó kereszttény lakosságához. In: *Felvidéki Újság*, 29. IV.1944, s. 7.

²⁹ Členmi výboru boli György Horváth, veliteľ policajného zboru v Košiciach, Jenő Sárváry, zástupca veliteľa VIII. obvodu Žandárskeho zboru, a Wilhelm Schmiedtsiefen, kapitán SS. In: GELLÉRT, Ádám. Csataári László és az 1944-es kassai deportálások. In: *Betekintő*, 2014, roč. 8, č. 3, s. 4.

³⁰ Na dvoch rokovaníach týkajúcich sa územia geta sa okrem starostu a trojčlennej komisie zúčastnili aj námestník mešťanosta Lajos Barcs, mestský podnotár a člen bytového úradu István Gazsi, ako aj ďalší členovia mestskej správy. In: Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL), Pohl Sándor – 3.1.9. V.135236 Vizsgálati dossziék. dr. Pohl Sándor.

nych obyvateľov ohradená do 29. apríla a nežidovskí obyvatelia boli vyzvaní ju opustiť. Napriek tomuto rozhodnutiu bolo 1. mája zverejnené nariadenie schválené veliteľom geta Lászlóm Csatórym, v ktorom bola za oblasť geta označená len polovica evakuovanej časti mesta, spolu 8 ulíc.³¹ V správe zverejnenej 2. mája však geto opäť zahŕňalo väčšiu oblasť, deväť ulíc a tri menšie námestia.³²

Prvá mapa zobrazuje časť mesta, ktorá bola evakuovaná do 29. apríla na účely zriadenia geta. Na mape sme žltou farbou vyznačili domy, ktoré boli zahrnuté v správe z 2. mája. Na základe spomienok ľudí, ktorí prežili holokaust, vieme, že židia boli natlačení nielen do domov na uliciach uvedených v oznámení z 1. mája.³³ Okrem toho sa zachovali aj tri žiadosti o pridelenie bytu – tie podali mestu ľudia, ktorí sa odsťahovali z oblasti evakuovanej do 29. apríla. Tieto dokumenty obsahujú tri ďalšie adresy, ktoré neboli zahrnuté v troch oznámeniach o getách zverejnených 1. a 2. mája.³⁴ To všetko naznačuje, že evakuovaných bolo oveľa viac budov a ulíc, ako bol napokon skutočný počet tých, ktoré oficiálne tvorili geto.

Geto v centre Košíc existovalo sotva dva týždne a bolo zrušené v sobotu 13. mája 1944, keď sa aj tamojšie židovské obyvateľstvo muselo presunúť do tehelne. O dva dni neskôr, 16. mája, boli vypravené prvé transporty do vyhladzovacieho tábora Auschwitz-Birkenau.

³¹ Országos Széchényi Könyvtár, Hirdetmény Kassa város területén a zsidófajú egyének elkülönítésére... Kassa, 1944. május 1.

³² „A Blanár Béla-utca mindkét oldala, a Jaross Andor-utca páros oldala és a pártalan oldal 25 számig, a Luzsénszky Pál-utca két oldala a Malom térrel, Csányi-utca, Pogány-utca és Zrínyi-utca mindkét oldala, Vörösmarthy-tér 4, 5, 7, 13 számú házak, Rimanóczy-utca 2, 4, 5, 7 számú házak, Nádor-utca 15, 24, 26 számú házak, Horthy-tér 12, 14 szám, Pataky Tibor- és Akácfa-utca mindkét oldala.“ In: Véglegesen kijelölték a gettó területét. In: *Felvidéki Újság*, 2.V.1944, s. 3.; Újabb rendelet a kassai gettóról. In: *Felvidéki Újság*, 3.V.1944, s. 2.

³³ Informácie od Magdy Zádorovej, ktorá prežila holokaust. Košice, 19.VI.2022; GÖRÖG, Artúr. *A kassai zsidóság története és galériája*. Bene Berak : Lipe Friedmann, 1991, s. 271.

³⁴ Rimanóczyho ul. 8, Ulica Vas 26 a Vörösmarthyho námestie 8. AMK, fond Košice – Mesto s municipálnym zriadením 1939 – 1945, kr. 174, číslo spisu 17234/944, 17514/944. 17513/944. Okrem toho je identifikovaných ďalších 10 žiadostí, ktoré podali Košičania, lebo boli prinútení vysťahovať sa z oblasti geta.

II. „ŽIDOVSKÉ BYTY“ OBSADENÉ NEMECKÝMI JEDNOTKAMI

Druhá mapa zobrazuje 56 budov, v ktorých jednotky nemeckých ozbrojených síl obsadili aspoň jeden „židovský byt“. Zariadenie týchto bytov, ktoré obývali židia do apríla 1944, inventarizovala štvorčlenná komisia od júla do októbra 1944.³⁵ Dvoch členov delegoval do komisie košický Mestský bytový úrad a Finančné riaditeľstvo, pričom pri inventarizácii bol zvyčajne prítomný aj zamestnanec polície. Spísané vybavenie oficiálne prevzalo od mesta Finančné riaditeľstvo – ako sa uvádza v dokumentoch – „z poverenia pána mešťanostu na účely ubytovania nemeckých vojsk“. Ak sa do bytu nastahoval vysokopostavený dôstojník SS, zariadenie bolo na nemecký príkaz ponechané na mieste a tento fakt bol zaznamenaný aj v inventárnych záznamoch. Napríklad byt Jenőa Rotha na ulici Pétera Pázmányá slúžil na ubytovanie generálmajora SS Dr. O. Rascha a veliteľa SS H. Vossangeho.

V súpise bytov obsadených nemeckými vojenskými jednotkami boli uvedené mená bývalých židovských obyvateľov (nájomníkov), nie majiteľov. Okrem domov vyznačených na druhej mape prideliло mesto priestory školy Talmud Tóra na Kazinczyho ulici č. 3 (dnešnej Puškinovej) na dočasné ubytovanie 500-člennej posádky veliteľstva SS³⁶ a obsadilo aj nájomný dom č. 9 na Námestí Miklósa Horthyho (dnešné Námestie osloboditeľov).³⁷ Presný počet bytov obsadených nemeckými vojenskými jednotkami zatiaľ nie je známy. Do 10. júna 1944 pridelił košický Mestský bytový úrad nemeckým a maďarským jednotkám spolu 200 bytov.³⁸ V Archíve mesta Košice sa nachádza výrazne menej záznamov o „židovských nehnuteľnostiach“ využívaných na ubytovanie maďarskej armády. Zachovali sa však výkazy vypracované mestom v období od septembra do decembra 1944,

³⁵ AMK, fond Košice – Mesto s municipálnym zriadením 1939 – 1945, kr. 191, číslo spisu 32070/944.

³⁶ AMK, fond Košice – Mesto s municipálnym zriadením 1939 – 1945, kr. 174, číslo spisu 17569/944; AMK, fond Košice – Mesto s municipálnym zriadením 1939 – 1945, kr. 175, číslo spisu 18618/944.

³⁷ GÖRÖG, Artúr. *A kassai zsidóság története és galériája*. Bene Berak : Lipe Friedmann, 1991, p. 190.

³⁸ Milyen irányelvek alapján utalták ki Kassán a zsidólakásokat? In: *Felvidéki Újság*, 10.VI.1944, s. 7.

ktoré obsahovali súpisy židovských nehnuteľností „pre potreby mestských a štátnych orgánov“.³⁹

III. ŽIADOSTI O „ŽIDOVSKÉ BYTY“

Súbežne s getoizáciou židov v Košiciach sa do konca apríla 1944 vyprázdnilo približne 2 100 „židovských bytov“. Tie prevzalo do správy mesto a o ich pridelení rozhodoval bytový úrad správneho oddelenia municipálneho výboru. Na čele bytového úradu stál mešťanosta Sándor Pohl, on a jeho piati podriadení posudzovali prijaté žiadosti. Pridelovanie židmi obývaných/vlastnených bytov na prenájom sa v zásade vykonávalo na základe troch nariadení vlády, týkajúcich sa problematiky bytov.⁴⁰ Za necelé dva mesiace prijal úrad 8 000 žiadostí o 2 100 bytov.⁴¹ Podľa súčasného stavu výskumu sa v Archíve mesta Košice zachovalo 260 žiadostí prijatých bytovým úradom v období od apríla 1944 do januára 1945.⁴² Na tretej mape sú zobrazené mená a adresy 238 židovských obyvateľov deportovaných z Košíc.

Do 10. júna 1944 prideliť košický bytový úrad nežidovským obyvateľom približne 600 bytov na prenájom.⁴³ Spracovanie tisícov žiadostí, ako aj práca výborov, ktoré byty inventarizovali, boli časovo náročné, hoci touto úlohou boli poverené desiatky mestských a štátnych úradníkov. Približne polovica nehnuteľností, ktoré zostali po deportovaných židoch, bola koncom júla 1944 ešte stále prázdna. Dňa 29. júla počas inventarizácie domu č. 17 na ulici Nádor (dnes Palackého) objavila inventarizačná komisia telá Adolfa Spiru a jeho manželky Margit, ktorí spáchali samovraždu. Podľa správy obhliadajúceho policajného lekára tam ležali telá manželov už 5 týždňov.⁴⁴

³⁹ AMK, fond Národný výbor mesta Košíc, 1945 – 1948, kr. 62, číslo spisu 30549/945.

⁴⁰ Nariadenia č. 6740/1941, 100/1943, 1610/1944.

⁴¹ Polgármesteri jelentés. In: *Kassa Thj. Sz. Kir. Város Hivatalos Lapja*, 15.VI.1944, s. 64.

⁴² AMK, fond Košice – Mesto s municipálnym zriadením 1939 – 1945, kr. 172 – 210; AMK, fond Národný výbor mesta Košíc, 1945 – 1948, krabice 12 – 13, 17 – 18.

⁴³ Milyen irányelvek alapján utalják ki Kassán a zsidólakásokat? In: *Felvidéki Újság*, 10.VI.1944, s. 7; A lakáskiutalások kérdése a törvényhatósági bizottság közgyűlése előtt. In: *Felvidéki Újság*, 22.VI.1944, s. 3.

⁴⁴ A kassai nyakkendő gyáros és feleségének titokzatos halála a lepecsételt zsidólakásban. In: *Felvidéki Újság*, 29.7.1944, s. 2.

Do januára 1945 dostávalo mesto žiadosti o židovské byty, ich počet pravdepodobne presiahol 10 000. Podľa oficiálnych povojnových mestských štatistík bolo v polovici marca 1946 voľných ešte 252 bytov po bývalých židovských obyvateľoch a tieto nehnuteľnosti boli v úradných záznamoch stále vedené ako „židovské byty“.⁴⁵

IV. „ŽIDOVSKÉ DOMY“ PRIDELENÉ SPRÁVCOM

Finančné riaditeľstvo v Košiciach vymenovalo od júna 1944 správcov, ktorí sa starali o domy „židovských obyvateľov zdržiavajúcich sa na neznámom mieste“.⁴⁶ Toto rozhodnutie bolo odôvodnené zachovaním stavu nehnuteľností. V rozhodnutí Finančného riaditeľstva bolo uvedené, že „z dôvodu deportácie židovského majiteľa domu z Košíc ten nie je schopný vykonávať svoje práva ako vlastníka domu alebo plniť si svoje povinnosti“.⁴⁷ Hlavným účelom správcovstva ako jednej z foriem inštitucionalizovaného dohľadu nad majetkom bolo zabezpečiť, aby nehnuteľnosti deportovaných židov spravovali a kontrolovali dôveryhodné osoby. Nie je preto prekvapujúce, že väčšina osôb vymenovaných za správcov boli verejní zamestnanci.

V nami preskúmaných archívnych materiáloch sme identifikovali 85 vymenovacích dekrétov pre správcov, na základe ktorých bolo vymenovaných 55 správcov pre 86 nájomných domov, keďže v mnohých prípadoch bol správca zodpovedný za viacero budov.⁴⁸ V 76 prípadoch možno zo záznamov identifikovať pôvodných židovských vlastníkov domov. Ich mená sú uvedené aj na tretej mape. V niekoľkých prípadoch však vlastníkom nebola fyzická osoba, ale inštitúcia (napr. v prípade domov č. 15 – 16 či 68 a 73 to boli obchodná spoločnosť, židovská náboženská obec či nejaký spolok). Päť percent príjmov z prenájmu nehnuteľnosti pripadalo správcovi zaisteného majetku, ktorý bol povinný zvyšok príjmu odvádzať na účet vedený v niektorej zo štátnych

⁴⁵ AMK, fond Národný výbor mesta Košíc, 1945 – 1948, kr. 17, číslo spisu 11323/1948.

⁴⁶ Pre dokumenty o vymenovacích dekrétach správcov zaisteného majetku pozri AMK, fond Košice – Mesto s municipálnym zriadením 1939 – 1945, krabice 195, 203 – 210; AMK, fond Národný výbor mesta Košíc, 1945 – 1948, krabice 12, 26, 34.

⁴⁷ Tamže.

⁴⁸ AMK, fond Košice – Mesto s municipálnym zriadením 1939 – 1945, krabice 195, 203 – 210; AMK, fond Národný výbor mesta Košíc, 1945 – 1948, krabice 12, 26, 34.

finančných inštitúcií. Účet však musel byť otvorený na meno pôvodného židovského majiteľa.

Po príchode Červenej armády do Košíc 19. januára 1945 vymenovalo nové československé vedenie mesta do správy niektorých nájomných domov (a iných objektov, ako boli továrne či závody) národných správcov, ktorých funkcia sa čiastočne prekrývala s funkciou bývalých správcov zaisteného majetku.⁴⁹ Dekrét č. 5, podpísaný prezidentom republiky Edvardom Benešom, ktorý upravoval aj povinnosti národných správcov, sa vzťahoval na majetkové prevody a majetkovoprávne úkony uskutočnené po 29. septembri 1938 pod tlakom národnostnej, rasovej a politickej perzekúcie. Tento dekrét sa vzťahoval aj na majetok židovských obyvateľov deportovaných do vyhladzovacích táborov a dokonca aj na majetok osôb zaradených do slovensko-maďarskej výmeny obyvateľstva či majetok Maďarov a Nemcov, ktorých úrady považovali za politicky nespoľahlivých.

Okrem toho zmena moci nevylučovala možnosť, aby správcovia, ktorých v roku 1944 vymenovalo maďarské Finančné riaditeľstvo, pretrvali vo svojich funkciách. Taký bol napríklad Jozef Žoldoš (József Zsoldos), bývalý kontrolór mestského daňového úradu, ktorý vo svojej žiadosti podanej 5. decembra 1945 oznámil Správnej komisii mesta Košice, že nemôže ďalej vykonávať funkciu správcu, odvolávajúc sa na „zdravotné a iné okolnosti“, a navrhol namiesto seba inú osobu.⁵⁰

Približne dve tisícky ľudí, ktorí prežili holokaust a do októbra 1945 sa vrátili z koncentračných táborov do Košíc, museli čeliť nielen povojnovému antisemitizmu, ale aj nutnosti dokázať svoju „národnú a politickú spoľahlivosť“, poprieť svoju maďarskú alebo nemeckú identitu z predvojnových čias a prejsť množstvom administratívnych konaní, aby získali späť svoj bývalý majetok a miesto v spoločnosti. Ich osobné príbehy sú v kontexte južného Slovenska doteraz málo preskúmané.

⁴⁹ 5/1945 Zb. Dekret presidenta republiky ze dne 19. května 1945 o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů.

⁵⁰ AMK, fond Národný výbor mesta Košic, 1945 – 1948, kr. 79, číslo spisu 45249/945.



Košice City Archives - Archív mesta Košice - Kassa Város Levéltára



TÉRKÉPEK A KASSAI ZSIDÓSÁG TRAGÉDIÁJÁRÓL (1944)

Előszó

1944 nyaráig a kassai zsidóság a mai Szlovákia területének második legnagyobb zsidó közösségét alkotta, illetve az ungvári után a második legnépesebb zsidó közösség volt az első bécsi döntéssel Magyarországnak ítélt határrégió területén is. Az 1941-es magyarországi népszámlálás során regisztrált 10 079 izraelita vallású kassai a város lakosságának több mint 15%-át alkotta. (277 fő volt a kikeresztelkedettek száma.) Kassa tragikus módon központi szerepet játszott a magyarországi holokauszt történetében, hiszen nemcsak a helyi zsidó lakosság gettójaként, hanem az Abaúj-Torna vármegye területén élő zsidóság gyűjtőtáboraként is szolgált, miközben az ország területéről 1944 májusa és júliusa között Auschwitz-Birkenau felé indított halálvonatok többsége is áthaladt a városon. Az alábbi kiadványban a kassai holokausztot feltáró kutatásunk egyik részeredményét kívánjuk közzétenni. Kassa Város Levéltárában található dokumentumok segítségével négy térképet hoztunk létre, melyek az 1944 áprilisáig zsidók által lakott és/vagy birtokolt ingatlanok egy részét, valamint a belvárosi gettót ábrázolják. Az első térképen a gettó területi kiterjedését igyekeztünk rekonstruálni, míg a többi három térkép olyan kassai zsidó lakosok nevét és lakcímét tartalmazza, akiket otthonukból kilakoltattak, majd megsemmisítő táborba deportáltak, miközben lakásaikba és házaikba a német és a magyar hadsereg, illetve nem zsidó állampolgárok költöztek. A térképeket magyarázat, valamint a felhasznált források rövid bemutatása egészíti ki.

I. A KASSAI BELVÁROSI GETTÓ

Magyarország német megszállása (1944. március 19.) következtében egy csapásra megpecsételődött a kassai zsidóság sorsa. A már addig is érvényben lévő zsidótörvényeket további zsidóellenes intézkedések bevezetése követte, majd az egész ország területén elrendelték a zsidó lakosság gettósítását. Kassán a belügyminisztérium rendelete alapján április 20. és 27. között a hatóságok megkezdték a zsidó lakos-

ság otthonából való erőszakos kiköltöztetését.⁵¹ A többséget a városon át egyenesen a Kassa délnyugati részén fekvő téglagyárba hajtották,⁵² míg néhány ezer főt először a zsinagógákban, illetve a Matzner Irén Országos Zsidó Árva- és Tanoncotthon és a Javitó Intézet épületeiben zsúfoltak össze, majd csak azt követően kerültek a téglagyár két gyűjtőtáborába. Ezzel párhuzamosan április 29-ig befejeződött az ún. belvárosi gettó területének a körülzárása is,⁵³ ahol további 972 kassai és több ezer Abaúj-Torna vármegye területéről Kassára szállított zsidó lakost helyeztek el.

A gettó pontos területének a kijelölését hosszadalmas viták előzték meg, részben azért mert Kassán sohasem alakult ki zsidó negyedként számontartott városrész. Pohl Sándor polgármester az ún. hármas bizottság tagjaival⁵⁴ először 1944. április 21-én helyszíni szemlét tartott a gettó területéül kiszemelt városrészben, majd miután ez ügyben Endre László belügyi államtitkár is Kassára utazott, a végleges döntés az április 25-i vármegyházán tartott értekezleten született meg.⁵⁵

Az egyeztetéseket követően a gettót a ma már nem létező Vörösmarty tértől és a Rimanóczi utcától (ma Bajzova) délre fekvő, több mint 15 utcát magában foglaló terület lakóházaiból alakították ki. Ezt a városrészt déli irányból a Münszter utca (ma Smetanova), keletről a Harmat utca (ma Rosná) és a Blanár Béla utca keleti része, nyugati irányból pedig a Honvédek útja (ma Južná trieda) felől keleti irányba nyíló utcák zártak körül. A kijelölt területet az ottani lakosság tiltakozása el-

⁵¹ Archív mesta Košice [a továbbiakban AMK], fond Košice – Mesto s municipálnym zriadením 1939–1945, 173. doboz, iratszám 16963/1944. A kassai holokausztról lásd még CSŐSZ, László – SZEGHY-GAYER, Veronika. Petitioners of Jewish Property in Košice: A Case Study on the Holocaust and Local Society in a Slovak-Hungarian Border Region. In *Mesto a dejiny*, 2021, Vol. 10, No. 1, p. 75–101.

⁵² Zsidótlantították Kassa városát. In *Felvidéki Újság*, 1944. április 29., p. 2.

⁵³ Felhívás a gettó keresztény lakosságához. In *Felvidéki Újság*, 1944. április 29., p. 7.

⁵⁴ A bizottság tagja Horváth György kassai rendőrkapitány, Sárváry Jenő, a kassai VIII. csendőrkerület parancsnokhelyettese és Wilhelm Schmiedtsiefen SS-százados voltak. In: GELLÉRT, Ádám. Csatári László és az 1944-es kassai deportálások. In *Betekintő*, 2014, Vol. 8, No. 3, p. 4.

⁵⁵ A két, gettó kijelölésével kapcsolatos, egyeztetésen a hármas bizottságon és a polgármesteren kívül Barcs Lajos polgármester-helyettes, Gazsi István városi aljegyző, a lakáshivatal egyik tagja és más törvényhatósági tagok vettek részt. In: Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, Pohl Sándor – 3.1.9. V.135236 Vizsgálati dossziék. Dr. Pohl Sándor.

lenére április 29-ig körülzárták, nem zsidó lakosait pedig kiköltözésre szólították fel.

Ehhez képest a május 1-jén megjelent hirdetemény, melyet Csatóry László gettóparancsnok hagyott jóvá, csupán a kiürített városrész felét, összesen 8 utcát jelölt ki a gettó területéül.⁵⁶ Egy május 2-án közzétett hírben ugyanakkor ismét nagyobb területet, 9 utcát és három kisebb teret soroltak a gettó területéhez.⁵⁷

Az első térkép azt a városrészt ábrázolja, melyet április 29-ig a gettó létesítése céljából ürítettek ki. A térképen azokat a házakat jelöltük be sárga színnel, amelyek a május 2-án közölt hírben is szerepelnek, mert ez az időben legkésőbb nyilvánosságra hozott és legtöbb utcát magában foglaló, gettóra vonatkozó közlemény. Több visszaemlékezés is megerősíti, hogy nemcsak a május 1-i hirdeteményben szereplő utcák házaiban zsúfolták össze a zsidóságot.⁵⁸ Ezenkívül fennmaradt három olyan lakáskérvény is, amelyet az április 29-ig kiürített területről elköltözők adtak be a városhoz a gettó kialakítására hivatkozva.⁵⁹ A három kérvényben szereplő címet viszont a májusi közleményekben már nem sorolták a gettóhoz, ami arra enged következtetni, hogy jóval több épületet és utcát ürítettek ki, mint ahány végül a gettó tényleges területét képezte.

A kassai belvárosi gettó alig két hétig állt fenn, 1944. május 13-án, szombaton számolták fel, amikor az ott tartózkodó zsidó lakosságnak szintén a téglagyárba kellett vonulnia. Két nappal később, május 16-án elindultak az első transzportok az auschwitz-birkenai haláltáborba.

⁵⁶ Országos Széchényi Könyvtár, Hirdetemény Kassa város területén a zsidófajú egyének elkülönítésére... Kassa, 1944. május 1.

⁵⁷ „A Blanár Béla-utca mindkét oldala, a Jaross Andor-utca páros oldala és a páratlan oldal 25 számig, a Luzsénszky Pál-utca két oldala a Malom térrel, Csányi-utca, Pogány-utca és Zrínyi-utca mindkét oldala, Vörösmarthy-tér 4, 5, 7, 13 számú házak, Rimanóczy-utca 2, 4, 5, 7 számú házak, Nádor-utca 15, 24, 26 számú házak, Horthy-tér 12, 14 szám, Pataky Tibor- és Akácfa-utca mindkét oldala.” In: Véglegesen kijelölték a gettó területét. In *Felvidéki Újság*, 1944. május 2., p. 3.; Ehhez lásd még Újabb rendelet a kassai gettóról. In *Felvidéki Újság*, 1944. május 3., p. 2.

⁵⁸ Zádor Magda, holokauszt túlélő közlése. Kassa, 2022. június 19.; GÖRÖG, Artúr. *A kassai zsidóság története és galériája*. Bene Berak : Lipe Friedmann, 1991, p. 271.

⁵⁹ Rimanóczy utca 8, Vas utca 26 és Vörösmarty tér 8. AMK, fond Košice – Mesto s municipálnym zriadením 1939–1945, 174. doboz, iratszámok 17234/944, 17514/944 és 17513/944. Ezenkívül további 10 lakáskérvényt azonosítottunk, melyet a gettó területéről kiköltözők adtak be a városhoz.

II. A NÉMET HADERŐ ÁLTAL ELFOGLALT „ZSIDÓ LAKÁSOK”

A második térképen 56 olyan épületet jelöltünk meg, melyekben legalább egy „zsidó lakást” a német haderő egységei foglaltak el. Ezeknek a korábban zsidók által lakott vagy bérelt lakásoknak a berendezéséről négyfős bizottság készített leltárjegyzéket 1944 júliusa és októbere között.⁶⁰ A bizottságba a városi lakásügyi hivatal és a pénzügyigazgatóság delegált 2-2 főt, rajtuk kívül pedig általában egy rendőrségi alkalmazott is jelen volt a jegyzék felvételekor. Az összeírt berendezési tárgyakat hivatalosan a pénzügyigazgatóság vette át a várostól, „a polgármester úr megbízásából a német haderő beszállásolása céljából” – ahogy ez az iratokban is szerepelt. Amennyiben az adott lakásba magas rangú SS tiszt költözött, német parancsra a berendezési tárgyakat a helyükön hagyták, és ez a leltárjegyzékekhez készült jegyzőkönyvekbe is bekerült. Például Roth Jenő Pázmány Péter utcai lakásában szállásolták el Dr. Rasch SS-vezérőrnagyot és H. Vosschange SS-parancsnokot.

A német katonai egységek által elfoglalt lakások leltárjegyzékében a volt zsidó lakos, nem pedig a tulajdonos nevét tüntették fel. A második térképen jelölt házak mellett a város a Talmud Tóra Iskola Kazinczy (ma Puškinova) utca 3. számú épületében utalt ki ideiglenes katonai szállást az SS parancsnokság 500 főnyi legénysége számára,⁶¹ illetve a Horthy Miklós tér 9. (ma Ná mestie osloboditeľov) alatt álló bérházat is elfoglalta.⁶² A német katonai egységek által elfoglalt lakások pontos számát nem ismerjük. A kassai lakáshivatal 1944. június 10-ig összesen 200 lakást utalt ki a német és magyar haderő tagjai számára.⁶³ Kassa Város Levéltárában jóval kevesebb iratot találtunk a magyar honvédség elszállásolására felhasznált zsidó ingatlanokról. Fennmaradtak azonban a város által 1944 szeptembere és decembere közt készített

⁶⁰ AMK, fond Košice – Mesto s municipálnym zriadením 1939–1945, 191. doboz, iratszám 32070/944.

⁶¹ AMK, fond Košice – Mesto s municipálnym zriadením 1939–1945, 174. doboz, iratszám 17569/944; AMK, fond Košice – Mesto s municipálnym zriadením 1939–1945, 175. doboz, iratszám 18618/944.

⁶² GÖRÖG, Artúr. *A kassai zsidóság története és galériája*. Bene Berak : Lipe Friedmann, 1991, p. 190.

⁶³ Milyen irányelvek alapján utalják ki Kassán a zsidó lakásokat? In *Felvidéki Újság*, 1944. június 10., p. 7.

kimutatások, melyek a „városi és állami szervek szükségleteire felhasználható” zsidó ingatlanokat vették leltárba.⁶⁴

III. „ZSIDÓ LAKÁSÉRT” FOLYAMODÓ KÉRVÉNYEK

A kassai zsidóság gettósításával párhuzamosan mintegy 2100 zsidó lakás vált lakatlanná. Ezek a város kezelésébe kerültek, és kiutalásukról a törvényhatósági bizottság közigazgatási ügyosztályának lakáshivatala döntött. A hat fős személyzettel működő lakáshivatal élén Pohl Sándor polgármester állt, aki öt városi alkalmazott beosztottjával közösen bírálta el a beérkező kérvényeket. A korábban zsidó lakos által bérelt és/vagy birtokolt lakások bérleti jogának kiutalása alapvetően három lakásügyi kérdést érintő kormányrendelet alapján történt.⁶⁵ A 2100 lakásra alig két hónap alatt 8000 kérvény érkezett.⁶⁶ A kutatás jelenlegi állása szerint az 1944 áprilisa és 1945 januárja között a lakáshivatalhoz beérkezett kérvényekből 260 maradt fenn Kassa Város Levéltárában.⁶⁷ A harmadik térképen ezek alapján 238 Kassáról elhurcolt zsidó lakos nevét és lakcímét közöljük.

A kassai lakáshivatal 1944. június 10-ig mintegy 600 lakást utalt ki a nem zsidó lakosság számára.⁶⁸ A több ezer kérelem elbírálása, akár csak a lakásokat leltározó bizottságok munkája rengeteg időt vett igénybe, pedig tucatnyi városi és állami közalkalmazottat rendeltek ki ezek elvégzésére. A deportált zsidók után maradt ingatlanok mintegy fele még 1944 júliusáig üresen állt. Július 29-én a Nádor utcai 17-es számú ház leltárának felvétele közben a leltárat végző bizottság Spira Adolf és felesége, Margit holttestére bukkant. A rendőrorvosi vizsgálat szerint az öngyilkosságot elkövető házaspár holtteste akkor

⁶⁴ AMK, fond Národný výbor mesta Košíc, 1945–1948, 62. doboz, iratszám 30549/945.

⁶⁵ A rendeletek száma: 6740/1941, 100/1943, 1610/1944.

⁶⁶ Polgármesteri jelentés. In: Kassa Thj. Sz. Kir. Város Hivatalos Lapja, 1944. június 15., p. 64.

⁶⁷ AMK, fond Košice – Mesto s municipálnym zriadením 1939–1945, 172–210. dobozok; AMK, fond Národný výbor mesta Košíc, 1945–1948, 12–13. és 17–18. dobozok.

⁶⁸ Milyen irányelvek alapján utalják ki Kassán a zsidólakásokat? In *Felvidéki Újság*, 1944. június 10., p. 7.; A lakáskiutalások kérdése a törvényhatósági bizottság közgyűlése előtt. In: *Felvidéki Újság*, 1944. június 22., p. 3.

már 5 hete a lakásban feküdt.⁶⁹

„Zsidó lakások” iránti kérelmek 1945 januárjáig folyamatosan érkeztek a városhoz, s számuk minden bizonnyal a 10 ezret is meghaladta. A háború utáni hivatalos városi statisztikák szerint 1946. március közepén még 252 olyan lakás állt üresen, melynek korábban zsidó lakosa volt, s ezeket az ingatlanokat a hivatali iratvezetésben továbbra is „zsidó lakásként” tüntették fel.⁷⁰

IV. ZÁRGONDNOKSÁG ALÁ VETT „ZSIDÓ HÁZAK”

1944 júniusától a kassai pénzügyigazgatóság zárgondnokokat nevezett ki az „ismeretlen helyen tartózkodó zsidó lakosok” házáinak ügyintézésére.⁷¹ Ezt a döntést az ingatlanok állagának megóvásával indokolták. A „zsidó háztulajdonos Kassáról való elszállítása következtében a háztulajdonosi jogokat gyakorolni, illetve a kötelezettségeket teljesíteni nem tudja” – állt a pénzügyigazgatóság határozatában.⁷² A zárgondnokság, mint az intézményesített vagyonfelügyelet egyik formája, elsősorban azt a célt szolgálta, hogy a zsidóság tulajdona megbízható személyek kezelésébe és ellenőrzése alá kerüljön. Ezért sem meglepő, hogy a zárgondnoknak kinevezett személyek többsége a közalkalmazottak köréből került ki.

Az általunk kutatott levéltári anyagban 85 zárgondnoki kinevezést azonosítottunk, melyek alapján 86 kassai bérházra összesen 55 zárgondnokot neveztek ki.⁷³ Egy zárgondnok több épületért is felelős lehetett. Az iratokból 76 esetben azonosítható a zárgondnokság alá került ház eredeti zsidó tulajdonosa, az ő nevük a harmadik térképre is felkerült. Több esetben ugyanakkor nem magánszemély, hanem valamilyen intézmény (így a 15-ös, 16-os, valamint a 68-as és 73-as számú ingatlanok esetében az Agriai Kereskedelmi Rt., az Izraelita Anyahit-

⁶⁹ A kassai nyakkendő gyáros és feleségének titokzatos halála a lepecsételt zsidólakásban. In: *Felvidéki Újság*, 1944. július 29., p. 2.

⁷⁰ AMK, fond Národný výbor mesta Košíc, 1945–1948, 17. doboz, iratszám 11323/1948.

⁷¹ A zárgondnoksági kinevezésekkel kapcsolatos dokumentumokat lásd AMK, fond Košice – Mesto s municipálnym zriadením 1939–1945, 195. és 203–210. dobozok; AMK, fond Národný výbor mesta Košíc, 1945–1948, 12., 26. és 34. dobozok.

⁷² Uo.

⁷³ AMK, fond Košice – Mesto s municipálnym zriadením 1939–1945, 195. és 203–210. dobozok; AMK, fond Národný výbor mesta Košíc, 1945–1948, 12., 26. és 34. dobozok.

község és a kassai Izraelita Jótékony Nőegylet) lett feltüntetve tulajdonosként. A zár alá vett ingatlanból befolyt jövedelem 5%-a a zárgondnokot illette meg, aki a bevétel többi részét köteles volt valamelyik állami pénzügyintézetnél nyitott folyószámlára befizetni. A számlát ugyanakkor az elhurcolt zsidó tulajdonos neve alatt kellett megnyitnia.

Miután a Vörös Hadsereg 1945. január 19-én bevonult Kassára, az új csehszlovák városvezetés a korábbi zárgondnoknak részben megfelelő funkciót betöltő nemzeti gondnokokat nevezett ki egyes bérházak (és egyéb objektumok, például a gyárak és üzemek) élére.⁷⁴ Az Edward Beneš köztársasági elnök nevével fémjelzett 5. számú dekrétum, amely a nemzeti gondnok feladatkörét is szabályozta, azokra az 1938. szeptember 29. után végbement vagyoni átruházásokra és vagyoni jogi ügyletekre vonatkozott, melyet nemzeti-, faji és politikai üldözés nyomása alatt hajtottak végre. Ez alá a rendelet alá estek a megsemmisítő táborokba hurcolt zsidók, sőt a szlovák–magyar lakosságcsereben érintett vagy a hatóságok által politikailag megbízhatatlannak ítélt magyar és német nemzetiségűek ingatlanai is.

A hatalomváltás ráadásul azt sem zárta ki, hogy az 1944 folyamán a magyar pénzügyigazgatóság által kinevezett gondnokok a helyükön maradjanak. Ilyen volt például Jozef Žoldoš (Zsoldos József) volt városi adóhivatali ellenőr esete, aki 1945. december 5-én beadott kérvényében „egészségügyi és egyéb körülményekre” hivatkozva jelentette a Városi Közigazgatási Bizottságnak, hogy a gondnokságot tovább vállalni nem tudja, és maga helyett mást ajánl gondnoknak.⁷⁵

A koncentrációs táborokból 1945 októberéig Kassára visszatért mintegy 2000 holokauszt túlélőnek nemcsak a háború utáni antiszemitizmussal, hanem „nemzeti és politikai megbízhatóságának” bizonyításával, háború előtti magyar vagy német azonosságtudatának megtagadásával és egy sor adminisztratív eljárással kellett szembenéznie ahhoz, hogy egykori vagyonát és a társadalomban korábban elfoglalt helyét visszaszerezze. Az ő történetükről dél-szlovákiai kontextusban még alig készültek kutatások.

⁷⁴ 5/1945 Zb. Dekret presidenta republiky ze dne 19. května 1945 o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů.

⁷⁵ AMK, fond Národný výbor mesta Košíc, 1945–1948, 79. doboz, iratszám 45249/945.

M. KIR. PÉNZÜGYIGAZGATÓSÁG A bizottság száma: XIII.
A bizottság tagjai: [REDACTED]

VISSZAMARADÓ A NÉMETEKNEK.

Leltár

Dr. Friedman Dezső kassai Fő u. 54. sz.
em. ajtó szám alatti lakostól őrizetbe vett készpénz, drágaság és értéktárgyakról, valamint a tulajdonában levő ingóságairól.

Sorszám	Darab-szám	A tárgy részletes leírása (A készpénz mennyisége)	Súlya	Érték	Megjegyzés
1.	1.	Rekamie.			
2.	1.	Asztal.			
3.	1.	Ebédlőszekrény.			
4.	1.	Kis ebédlőszekrény.			
5.	1.	Toilettükör.			
6.	4.	Különböző karosszék.			
7.	2.	Sodronyos ágy 6. matracokkal, 2.dunyhával 4.párnával és 2.kispárnával.			
8.	1.	Toiletszék.			
9.	5.	Kis asztal.			
10.	20.	Különböző szék			
11.	1.	6 águ fecsillár			
12.	2.	Éjjeliszekrény			
13.	2.	Cserépkályha.			
14.	1.	Konyhakredenc.			
15.	1.	Szekrény (ajtaján tükörrel.).			
16.	1.	Konyhatűzhely.			
17.	1.	Konyhaasztal.			
18.	1.	Gázrezező (álvánnyal).			
19.	1.	Jégszekrény.			
20.	1.	Élelmiszerszekrény.			
21.	2.	Hokedli.			
22.	1.	1 égős függőlámpa			
23.	1.	Komótszekrény.			
24.	1.	Ruhaszekrény könyvespolccal.			
25.	1.	Asztal.			
26.	1.	1.égős függőlámpa.			
27.	1.	W.C. kagyló.			
28.	1.	Mosdó.			
29.	1.	Fogkefetartó.			
30.	1.	Fürdőkad melegítőkályhával.			
31.	1.	Asztal.			
32.	1.	Fürdőszobaszekrény.			
33.	2.	Mennyezetlámpa			
34.	1.	Fali fogas.			
35.	4.	Karosszék. (különböző).			
36.	2.	Ruhaszekrény.			
37.	8.	Különböző szék.			
38.	2.	Kis asztal.			
39.	1.	6. águ fémcillár.			
40.	1.	Beépített szekrény.			
41.	1.	Előszobáfal.			
42.	2.	Heverő.			

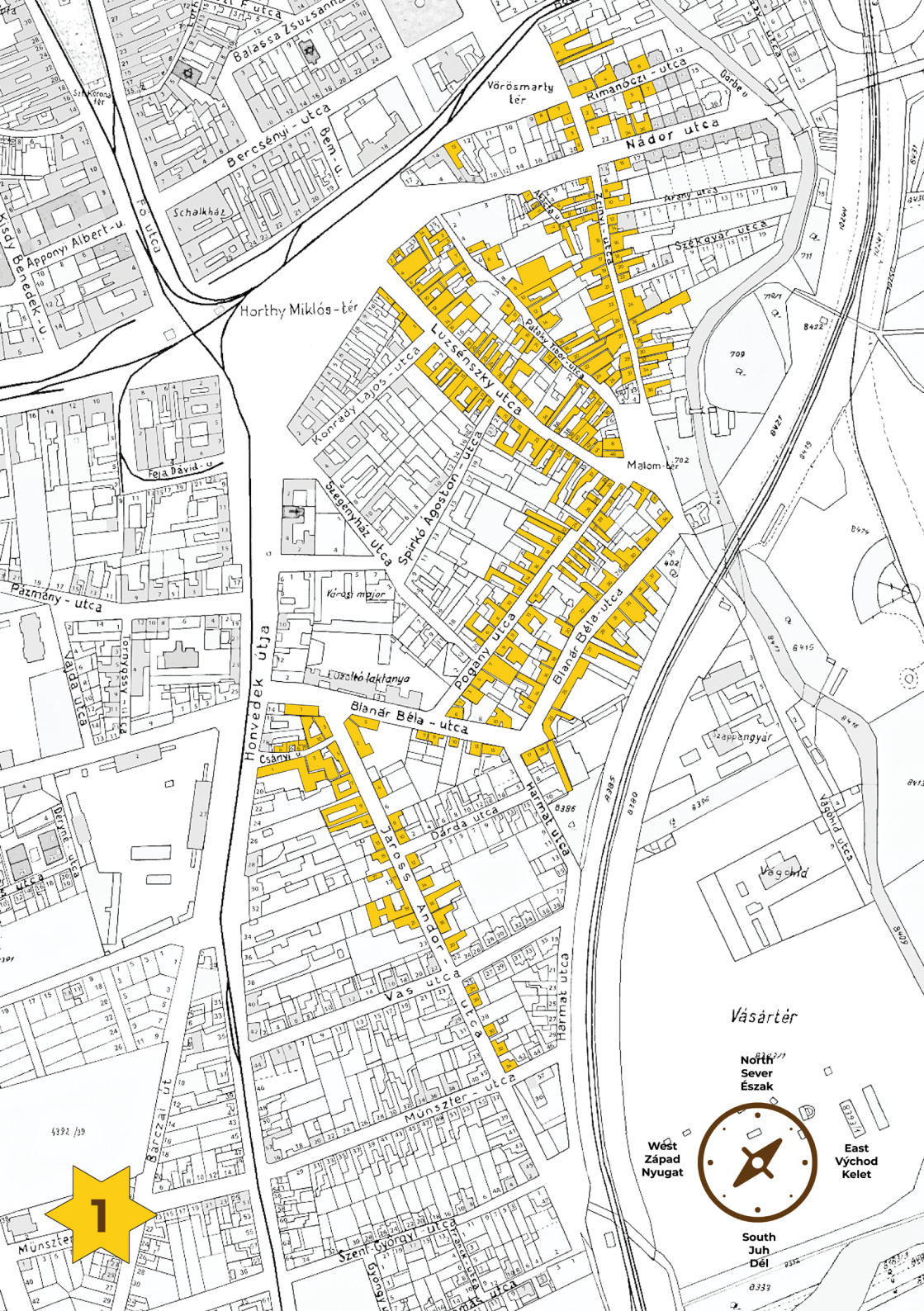
ATTENUEM NYOMDA RT. KASSA

Inventory of the apartment of D. Friedmann

Inventárny zoznam bytu D. Friedmanna

Friedmann Dezső lakásának bútorzatáról készült leltárjegyzék

(Košice City Archives - Archív mesta Košice - Kassa Város Levéltára)

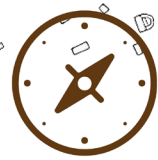


Horthy Miklós-tér

Vásártér

North
Sever
Észak

West
Západ
Nyugat



South
Juh
Dél

East
Východ
Kelet



4392 / 39

Műnszter

Szent György utca

Mátom tér

Vásártér

Vásártér

Vásártér

Vásártér

Vásártér

Vásártér

Vásártér

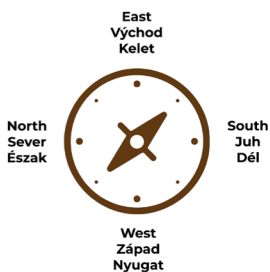
Vásártér

Name of the residents / Menő obyvateľov / Lakó(k) neve

1. **Friedmann Géza** (Balassa Zs. u. 3.)
2. **Kertész Gábor** (Balassa Zs. u. 16.)
3. **Kuhanec Henrikné, Korach Kálmán** (Balassa Zs. u. 18.)
4. **Barna [?]** (Bárcai út 56.)
5. **Gottlieb Béla, Lippner Zoltánné** (Bercsényi u. 6.)
6. **Frankenstein Emil, Brack Salamon, Garai Sándor** (Bercsényi u. 12.)
7. **Meisels Ákos, Friedmann Jenő, Friedmann Mór** (Bercsényi u. 18.)
8. **Glück József, Benedek Miklós** (Bercsényi u. 20.)
9. **Erős Lipótné** (Bocskay krt. 5.)
10. **Lichtenstern Armand, Kuffler Ede, Paszternák Sándorné** (Dobó u. 15.)
11. **Falkenstein Izsó** (Éder u. 3.)
12. **Politzer Artúr, Török Mór** (Éder u. 9.)
13. **özv. Engel Árminné** (Fő u. 14.)
14. **özv. Roth Lipótné** (Fő u. 16.)
15. **özv. Stern Lajosné** (Fő u. 18.)
16. **Friedmann Dezső** (Fő u. 54.)
17. **Wolf Herman, Küstfingér Ármin** (Franciskánus u. 5.)
18. **Stern Adolf, Kovács Simon, Frankel Sámuel** (Honvédek útja 5.)
19. **Schwarz Zsigmond** (Honvédek útja 7.)
20. **Szaffer Henrik** (Honvédek útja 11.)
21. **Fried László, Birnbaum Mór, Bergmann András** (Honvédek útja 15.)
22. **Saltmann Imre** (Honvédek útja 40.)
23. **Löwy József** (Horthy Miklós tér 3.)
24. **Cierer Henrik** (Horthy Miklós tér 9.)
25. **Steinberg Salamonné, Grünstein Ede, Nagy Barnabás** (Horthy Miklós tér 23.)
26. **Reichardt Miksa, Wiesel Herman, özv. Jakubovits Jakabné** (Klimkovits u. 10.)
27. **Herkovics Pinkász** (Kossuth Lajos u. 20.)
28. **Braunn Lajos, Klein Dezső** (Kovács u. 46.)
29. **Kluger Miklós** (Mátyás király u. 4.)
30. **Löwy Izsak, Friedmann Dávid, Diener Márkus** (Mátyás király u. 6.)
31. **Silberberger Lázár** (Nádor u. 5.)
32. **Vass Béla, Vass Géza** (Olasz u. 12.)
33. **Rosenberg Ernő** (Pázmány u. 2.)
34. **Alexander Béla, Rosenberg Ernő, Hahn Béla, Hahn Géza** (Pázmány u. 4.)
35. **Roth Jenő** (Pázmány u. 7.)
36. **Simonyi Andor, Neumann Erzsébet** (Petőfi tér 3.)
37. **Wollner Gyula** (Petőfi tér 8.)
38. **Friedländer Lipót, Hercz István** (Petőfi tér 11.)
39. **Guttman Mór, Róth Menyhért, Gergely Henrik** (Rákóczi krt. 36.)
40. **Friedmann Szabina, Milder Jenő, Held Adolf, Lefkovits Adolf, Singer Ernő** (Rákóczi krt. 56.)
41. **Schlesinger Sámuel, Kaufmann Sámuel, Neufeld Jenő, Stark Mór, Schlesinger Dávid** (Rimanóczy u. 2.)
42. **Deutsch Ernő** (Rimanóczy u. 4.)
43. **Licht Róza** (Sas u. 4.)
44. **özv. Gottdiener Henrikné** (Szathmáry Gy. u. 32.)
45. **Weisz Béla** (Szathmáry Gy. u. 44.)
46. **Ákos Izsó** (Szathmáry Gy. u. 53.)
47. **Török [?], Meisels [?]** (Szathmáry Gy. u. 55.)
48. **Landau Zoltán** (Szegényház u. 10.)
49. **Ungár Henrikné** (Szepsi út 40.)
50. **Schwarz Sándor** (Szepsi út 74.)

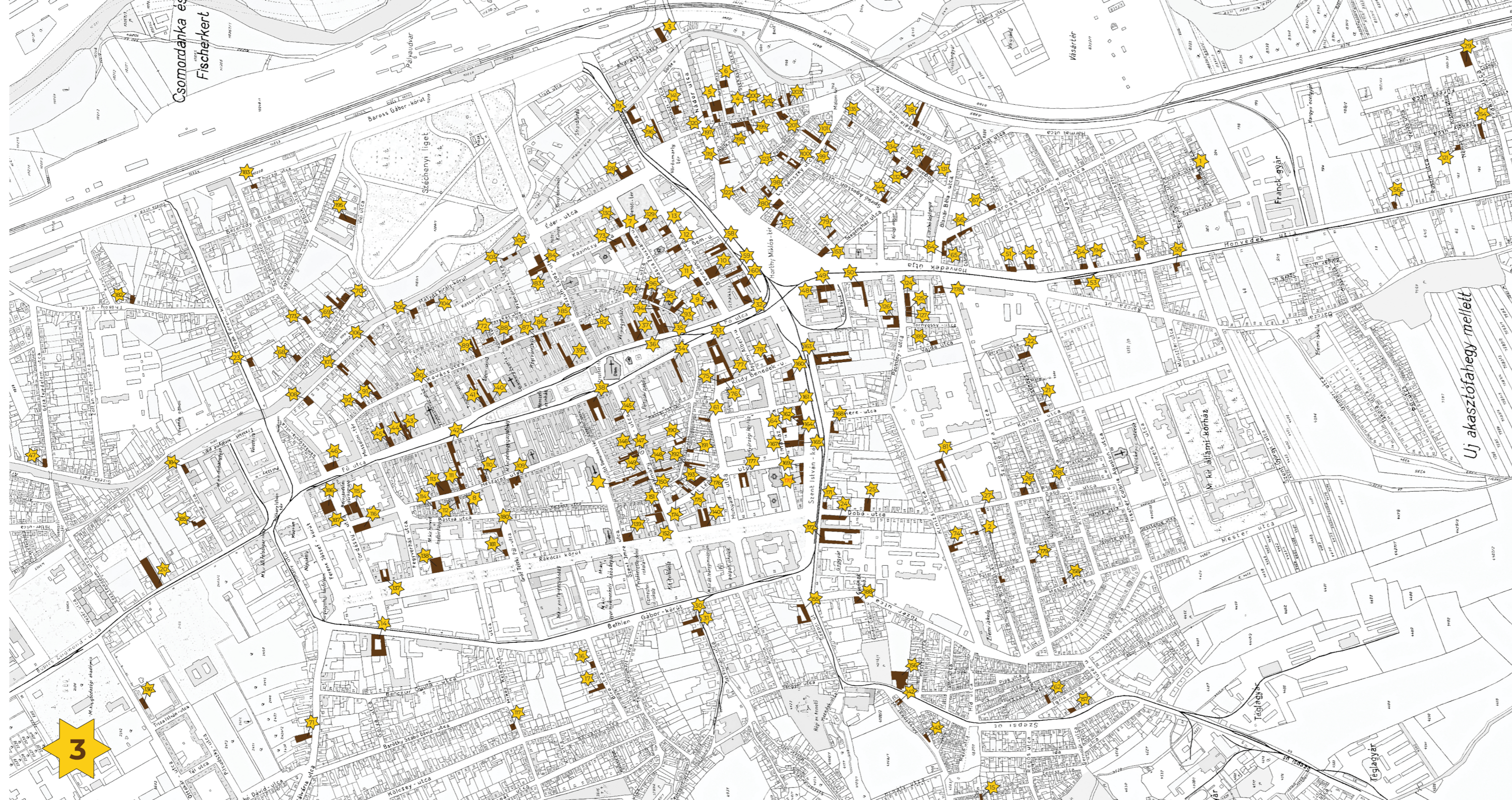


51. **Klein Sándor** (Szepsi út 78.)
52. **Groszmann Gyula, özv. Ekhard Tóbiásné** (Szt. István krt. 5.)
53. **Fried Hugó, Gergely Jenő** (Szt. István krt. 13.)
54. **Kallus Jenő** (Szt. István krt. 22.)
55. **Tandlich Sándorné** (Tordassy u. 5.)
56. **Reichmann Vilmos** (Vörösmarty tér 11.)

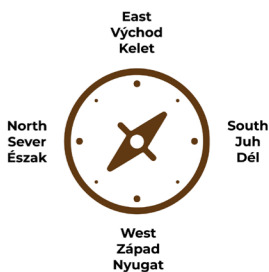


Name of the residents / Menő obyvateľov / Lakó(k) neve

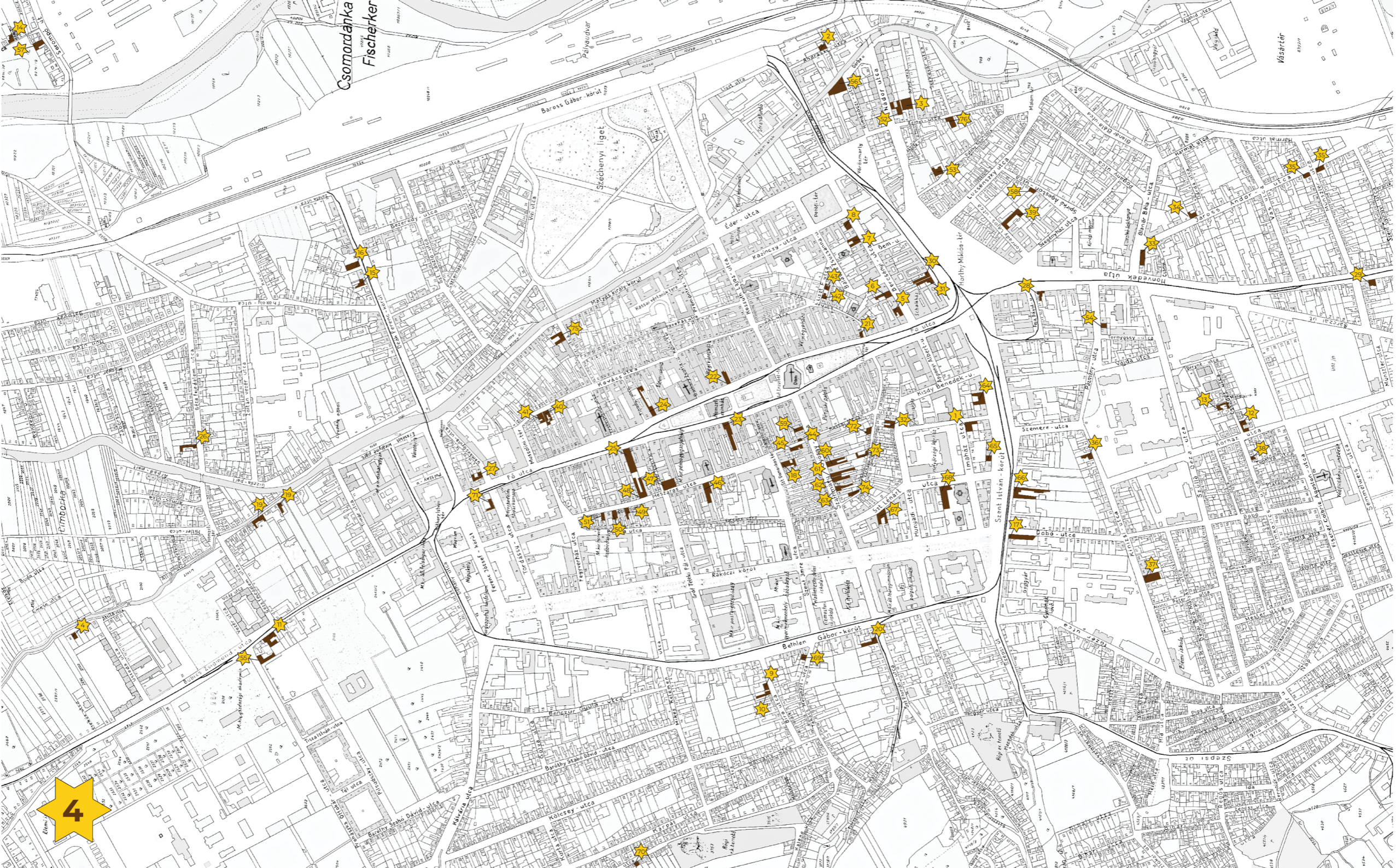
- Atlasz Miksa (Állomás u. 14.)
- Dresdner Ármin (Alvinczi Péter 9., Dévai Bíró Mátyás utca 24.)
- Perti [?] (Andrássy u. 12.)
- Beuer [?] (Arany u. 1.)
- Weisz Ármin (Arany u. 2.)
- Schwarz Ákád, Enten Manó (Arany u. 9.)
- Vadász Mór (Balassa Zs. u. 18.)
- Winkler Frida (Bástya u. 7.)
- Weisz Artúr (Bercsényi u. 2.)
- Gragger Jenő (Bercsényi u. 5.)
- Fodor Jakab, Landesmann [?] (Bercsényi u. 8.)
- Friedmann [?] (Bercsényi u. 16.)
- Göbl Béla (Bercsényi u. 22.)
- Wittmann Lázár (Bethlen krt. 5.)
- Bocán Bernát (Bihari u. 38.)
- Weil Izsák (Bíró u. 7.)
- Ladányi Erzsébet (Bíró u. 17.)
- Braun Lajos (Blanár u. 27.)
- Stern Géza (Bocskay krt. 5.)
- Bill József (Bubics u. 19.)
- Herceg Hugóné (Csendes u. 2.)
- Zemplényi Dezső (Csendes u. 18.)
- Weisz István (Deák krt. 19.)
- Frankel [?], Freimann Arnold, Nagy Ferencné (Dobó u. 1.)
- Törzs Dénes (Dobó u. 12.)
- Langman Dániel (Dobó u. 40.)
- Neimann Náthán (Dobó u. 41.)
- Rozinger Adolf (Dobó u. 46.)
- Lebovics Simon (Erdély u. 49.)
- Frisch Jenő (Flórián u. 5.)
- Liebermann [?] (Flórián u. 9.)
- Bleier Mór (Fő u. 3.)
- Klein Dezső (Fő u. 10.)
- Földes Gyula (Fő u. 20.)
- Fehér Károly, Fehér Jakab (Fő u. 21.)
- Molnár Béla (Fő u. 23.)
- Hercz Ignác (Fő u. 29.)
- Gros József (Fő u. 46.)
- őzv. Bródy Fülöpné (Fő u. 51.)
- Szilágyi Zoltán (Fő u. 75.)
- Schwartz Viktor (Fő u. 79.)
- Klein Ilona (Fő u. 88.)
- Weisz Dezső (Fő u. 97.)
- Szász Ignác (Fő u. 99.)
- Müller Sándor (Fő u. 107.)
- Deutsch Kálmán (Fő u. 123.)
- Kohn Bernát (Géza fejedelem u. 30.)
- Kovács Sándor (Honvédek útja 5.)
- Weiser Ernő, Schwarz Zsigmond (Honvédek útja 7.)
- Fuchs Bernát, Schaffer Henrikné, Schwarz Ignác (Honvédek útja 11.)
- Reisz Henrik (Honvédek útja 28.)
- Weinfeld Jakab, Weinfeld Jakabné (Honvédek útja 32.)
- Friedmann [?] (Honvédek útja 33.)
- Burger Zsigmond (Honvédek útja 42.)
- Landesmann Ferenc (Honvédek útja 57.)
- Lippner Ignác (Honvédek útja 84.)
- Zierer Henrik (Horthy Miklós tér 9.)
- Friedmann Ignác (Horthy Miklós tér 20.)
- Aftergut Szerén, Zinger [?] (Horthy Miklós tér 23.)
- Goldstein Salamonné (Horthy Miklós tér 25.)
- Deutsch Mendel (Hunyadi u. 13.)
- Lorber Lenke (Igric u. 14.)
- Gottesmann [?], Steiner [?], Drexler [?], Hermann [?] (Imaház u. 12.)
- Kornfeld Róza (Jaross Andor u. 1.)
- Goldberger Bernátné, Jakubovics



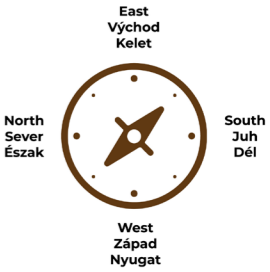
- Benjámin, Kohan Márkus, Müller Lázár, Weiszer Jánosné (Jaross Andor u. 3.)
- Klein Dezső (Jaross Andor u. 5.)
- Stark Dezső (Jaross Andor u. 8.)
- Kabos Hugó (Jókai u. 8.)
- Kornfeld Jakab (Jókai u. 24.)
- Pollacsek Vidor (Jókai u. 26.)
- Sós Lajos (Kálvária u. 21/a.)
- Winkler [?] (Kálvin tér 6.)
- Tänzer Hugó (Kazinczy u. 5.)
- Grozsmann Vilmosné, Braun Sándorné (Kinizsi u. 26.)
- Lusztig Jenő (Kisdó u. 2.)
- Burger [?] (Kisdó u. 4.)
- Grosswirth [?] (Kisdó u. 6.)
- Witschtafer Ernő (Kisdó u. 26.)
- Goldberger Bernátné, Müller Lázár (Konrády u. 3.)
- Josefovits Náthán (Konrády u. 18.)
- Kardos Árpád (Kórház u. 5.)
- őzv. Grünwald Szerén (Kossuth Lajos u. 25.)
- Simkó Lajos (Kossuth Lajos u. 24.)
- Bajmel József (Kossuth Lajos u. 26.)
- Klein Lipót (Kovács u. 1.)
- Lebovics Ábrahám (Kovács u. 12.)
- Tardos Lipót (Kovács u. 16.)
- Pollák Manó, Lichtig Lipót (Kovács u. 19.)
- Lusztig Pál, Albert Samu (Kovács u. 25.)
- Steinberger Ernő (Kovács u. 50.)
- Herskovits Izidor (Kovács u. 75.)
- Stark Zsigmond (Kovács u. 83.)
- Zukermann Mór (Luther u. 5.)
- Keszler [?] (Luther u. 8.)
- Grósz Izsó, őzv. Stern Jakabné (Luther u. 9.)
- Weisz Bernátné (Luther u. 11.)
- Weiczén Mór (Luther u. 13.)
- Schwartz Herman (Luzsénszky u. 12.)
- őzv. Révész Emiliné (Luzsénszky u. 27.)
- Rauch Ármin (Luzsénszky u. 28.)
- Berkovics Juda (Luzsénszky u. 36.)
- Kluger Miklós (Mátyás király krt. 4.)
- Reiner Márkus, Lux Izsák (Mátyás király krt. 6.)
- Gottlieb Dániel (Mátyás király krt. 22.)
- Rákos Jenő (Mátyás király krt. 28.)
- őzv. Lefkovits Károlyné (Mátyás király krt. 40.)
- Grósz Sándorné (Mátyás király krt. 54.)
- Kemény Róza (Mátyás király krt. 68.)
- Löbl Józsefné (Mészáros u. 30.)
- Feuerwerker Mózes (Mészáros u. 39.)
- Simon Hermann (Mészáros u. 47.)
- Lichtig Jakabné (Mészáros u. 50.)
- Perlmutter Ármin (Mészáros u. 55.)
- Gelb Zoltán (Mészáros u. 62.)
- Lefkovics [?] (Mészáros u. 71.)
- Heinovics Júlia (Mészáros u. 78.)
- Veszolovszky Sándor (Mikes u. 17.)
- Szász Hermann (Münster u. 16.)
- Engelmann Mór (Nádor u. 5.)
- Schwalb [?] (Nádor u. 15.)
- Ekerka [?] (Német u. 14.)
- őzv. Guttman Mórné (Pataky u. 5.)
- Mengel [?] (Pataky u. 19.)
- Friedrich Henrik (Pázmány u. 6.)
- Szűsholz Izidor (Pázmány u. 8.)
- Fischer Károlyné, Veisberger [?]né (Pázmány u. 9.)
- Fried Sándor (Pázmány u. 10.)
- Krause [?] (Petőfi tér 3.)
- Friedmann Miksa (Petőfi tér 9.)
- Possel [?]né (Petőfi tér 10.)
- Albert Eszter (Pogány u. 5.)
- Günszberg Hermin (Pogány u. 6.)
- Kohn [?]né, Rosenzweig Jakab (Pogány u. 7.)
- Slomovics Bernát (Pogány u. 10.)
- őzv. Zinner Lipótné (Pogány u. 28.)
- Gáspár Sándor, Gellért [?], Elek Miksa, Juhász Vilma, Rássó Miksa, Schlézinger [?] (Prohászka u. 16-20.)
- Nagy Amália (Rákóczi krt. 6.)
- Weisenstein Albert, Friedmann Miksa (Rákóczi krt. 16.)
- Pollák Izsó (Rákóczi krt. 44.)
140. őzv. Klein Rudolfné (Rákóczi krt. 56.)
- Frieder Mór (Rimanóczy u. 5.)
- Tannenbaum Jakab (Síp u. 3.)
- Lefkovics Árpád (Síp u. 17.)
- Rosenblum D. (Spirkó u. 9.)
- Spira Jenő (Szathmáry Gy. u. 7.)
- Weber Bernát (Szathmáry Gy. u. 23.)
- Riegelhaupt Mórné (Szathmáry Gy. u. 25.)
- Werber Benjámin (Szathmáry Gy. u. 30.)
- Weinfeld Lipót (Szathmáry Gy. u. 33.)
- Melega Ferencné (Szathmáry Gy. u. 37.)
- Kannengiesser Benjámin (Szathmáry Gy. u. 51.)
- Ákos [?] (Szathmáry Gy. u. 53.)
- Bimbi Sámuel (Szegényház u. 2.)
- Eisner [?] (Székely u. 6.)
- Jónap Sándor (Szepeš út 9.)
- Müller Artúr (Szepeš út 28.)
- Sztaniszlav Béla (Szepeš út 60.)
- Bárdos Imre (Sziárvány u. 47.)
- Grünberger Lajos (Szt. Imre u. 8.)
- Görög [?] (Szt. István krt. 5.)
- Izsó Mór (Szt. István krt. 11.)
- Friedmann Elemér, Gergely [?], Haggymágy Gyula (Szt. István krt. 13.)
- Klein Jenő (Szt. István krt. 14.)
- Zipszer [?] (Szt. István krt. 15.)
- Richter Zsigmond (Szt. István krt. 17.)
- Gyulai Ödön, Kertész Kálmán (Szt. István krt. 19.)
- Török [?] (Szt. István krt. 21.)
- Kohn Jenő (Szt. István krt. 22.)
- Weinberger N. (Szt. István krt. 23.)
- Steinberger Szerén, Strauszmann Benó (Szt. István krt. 25.)
- Márkusz Áron (Szt. István krt. 34.)
- Rosenwasser József (Szt. István krt. 38.)
- Krausz Oszkárné, Deszberg [?] (Szt. László u. 5.)
- Hochauer Ármin (Szt. Lénárt u. 2.)
- Weisz Mór (Szt. Lénárt u. 8.)
- Ferderber Izsák (Szt. Lénárt u. 10.)
- Majorovics Ábrahám (Szt. Lénárt u. 13.)
- Glück Lajos (Szűllő u. 3.)
- őzv. Hextler Gyuláné, Soós Imre (Szűllő u. 42.)
- Stróbel Ábrahám (Teleki u. 13.)
- Saffar Hermann (Teleki u. 17.)
- Friedmann Béláné (Thököl yu. 24.)
- Gerhardt [?] (Thurzó u. 16.)
- Krausz [?] (Timár u. 8.)
- Jung Márkné (Timár u. 8.)
- Hartstein [?] (Tordássy u. 3.)
- Barna András (Tordássy u. 6.)
- Spielberger József (Tüzér u. 9.)
- Eckstein Márk (Vajda u. 8.)
- Nussen Malvin (Várkapu u. 19.)
- őzv. Perlmann Mórné (Várkapu u. 48.)
- Jakubovics Mózes (Várkapu u. 54.)
- Schwartz Albert (Várkapu u. 62.)
- Davidovics Zsigmond (Vas u. 1.)
- Guthonics [?] (Vizi u. 24.)
- Weil Henrik (Vörösmarty tér 5.)
- Szendek Béla (Zrínyi u. 6.)
- Füchs Aladár (Zrínyi u. 15.)
- őzv. Zinner Lipótné (Zrínyi u. 17.)
- Schreiber [?] (Zrínyi u. 22.)
- Bleich Albert (Zrínyi u. 27.)
- Velkmann Béla (Zrínyi u. 28.)
- Farkas Zoltán (Zrínyi u. 32.)



1. Zopf Simon (Aba u. 3.)
2. Liebemann Miksa és Társai (Andrássy u. 4.)
3. Engel Zoltán (Arany u. 2.)
4. Kopp Jenő (Attila u. 38.)
5. Weisz Ernő (Bercsényi u. 2.)
6. Hartmann Lajosné (Bercsényi u. 6.)
7. Friedmann Jenő (Bercsényi u. 20.)
8. Wohl Sándorné (Bercsényi u. 24.)
9. Weil Márton és Társai (Bíró u. 7.)
10. Farkas Ignác (Bíró u. 9.)
11. Strausz Ernő (Bubics u. 18.)
12. Herczeg Hugó (Csendes u. 2.)
13. Havas Armin (Csendes u. 7.)
14. Szász Dezső (Csónak u. 11.)
15. Agriai Kereskedelmi Rt. (Deák krt. 32.)
16. Agriai Kereskedelmi Rt. (Deák krt. 34.)
17. Rosenberg Henrik és Társai (Dobó u. 1.)
18. Tánzer és Társai (Domonkos tér 4.)
19. Friedmann Dezső (Erzsébet királyné part 20-22.)
20. Bodor Jenő (Flórián u. 5.)
21. Weiner Izso, Boross László, Boross István (Fő u. 15.)
22. Bárkány Hugó (Fő u. 61.)
23. Weltner József (Fő u. 62.)
24. Kiss József (Fő u. 81.)
25. Holló Zoltán (Fő u. 86.)
26. Gottlieb Mihály (Géza fejedelem u. 34.)
27. Fried Manó (Gömbös u. 4.)
28. Márkus Andor (Honvédek útja 9.)
29. Czeiszler Hermann (Honvédek útja 53.)
30. Grosszmann Izsákné (Horthy Miklós tér 23.)
31. Müller Emil (Horthy Miklós tér 24.)
32. Händler Mayer és Társa (Hunyadi u. 9.)
33. Aschein Sándorné (Jaross Andor u. 1.)
34. Holländer Lajos (Jaross Andor u. 8.)
35. Falkenstein Jenő, Schönfeld Izsák (Jaross Andor u. 35-37.)
36. Keil Mihály, Vogel Dániel, Bajer Béni (Kinizsi u. 7.)
37. Burger Dezső (Kinizsi u. 28.)
38. Ocherhalt Eugénia (Klimkóvics u. 6.)
39. özv. Cséry Jakabné (Konrád u. 14.)
40. Burger Tiborné és Társai (Kovács u. 62.)
41. Kremsier Gézáné (Kovács u. 64.)
42. Landesmann Miksa (Liszt Ferenc u. 1/a.)
43. Zinner Béláné és Társai (Liszt Ferenc u. 3.)
44. özv. Polacsek Hermanné (Mészáros u. 1.)
45. Stern József és Társai (Mészáros u. 2.)
46. Rényi Jenőné (Mészáros u. 24.)
47. Davidovics Adolf és örökösök (Mészáros u. 35.)
48. Holló Zoltán (Mészáros u. 43.)
49. Kendi Jenő (Mészáros u. 50.)
50. Glüeck Adolf és Társai (Mészáros u. 58.)
51. Klein Henrik (Mészáros u. 62.)
52. Spira Adolf (Nádor u. 17.)
53. Blaum Sándor (Pataky u. 6.)
54. Dr. Friedländer Imre (Pázmány u. 10.)
55. Brück Dezső (Prohászka u. 4.)
56. Weil Henrik (Rimanóczy u. 12.)
57. Schreiber Izidor (Sorompó u. 54.)
58. Stein Jenőné (Spirkó u. 12.)
59. Görög Arthurné (Szathmáry Gy. u. 7.)
60. Sidlauer Jenő (Szathmáry Gy. u. 20.)



61. Kemény Sándor (Szathmáry Gy. u. 24.)
62. Róth Ignác (Szathmáry Gy. u. 26.)
63. Ritter Dávid (Szathmáry Gy. u. 32.)
64. Simai Béla és Társai (Szt. István krt. 7.)
65. Rákosi Jenő (Szt. István krt. 19.)
66. Reich Áron (Szt. István krt. 30.)
67. Friedmann Dezső (Szt. Lénárt u. 5.)
68. Kassai Izraelita Anyahitközség (Szt. Lénárt u. 17.)
69. Szántó Ernő (Takács u. 3.)
70. Kauffmann Henrik (Tátra u. 26.)
71. Novák Lajos (Tordássy u. 1.)
72. Strausz Sándor (Várkapu u. 11/b.)
73. Izraelita Jótékony Nőegylet (Várkapu u. 19.)
74. özv. Gottdiener Henrikné és Társai (Várkapu u. 35.)
75. Kertész Samu (Vizi u. 10.)
76. Friedmann Gizella (Zrínyi u. 21.)



Abbreviations – Skrátienia – Rövidítések

HU	EN	SK
krt. (körút)	boulevard	okružná
-né	Mrs.	-ová (manželka)
özv. (özvegy)	widow	vdova
tér	square	námestie
u. (utca)	street	ulica
út - útja	road	ulica

Street names in the past and today – Názvy ulíc v minulosti a dnes – Utcanevek régen és ma

Hungarian Name (1944) Staré názvy ulíc Magyar elnevezés	Actual Name Dnešný názov Mai elnevezés
Aba utca	Murgašova
Állomás utca	Staničná
Alvincz Péter utca	Riznerova
Andrássy utca	area of the Bus station / územie autobusovej stanice
Arany utca	Zlatá
Attila utca	Tolstého
Balassa Zsuzsanna utca	Krmanova
Bárcai utca	Rastislavova
Bástya utca	Baštová
Bercsényi utca	Rooseveltova
Bethlen körút	Kuzmányho
Bihari János utca	Zvončeková
Bíró utca	Škultétyho

Blanár Béla utca	Požiarnická
Bocskay körút	Staničné námestie
Bubics Zsigmond utca	Komenského
Csendes utca	Tichá
Csónak utca	Člnková
Deák Ferenc körút	Masarykova
Dévai Bíró Mátyás utca	Lichardova
Dobó utca	Rázusova
Domonkos tér	Dominikánske námestie
Éder utca	Ulica Protifašistických bojovníkov
Erdély utca	Holubyho
Erzsébet királyné part	Gorkého
Flórián utca	Floriánska
Fő utca	Hlavná ulica
Franciskánus utca	Františkánska
Géza fejedelem utca	Ulica Slovenskej jednoty
Gömbös Gyula utca	Továrenská
Harmat utca	Rosná
Honvédek útja	Južná trieda
Horthy Miklós tér	Námestie osloboditeľov
Hunyadi utca	Timonova
Igric utca	-
Imaház utca	Grešákova
Jaross Andor utca	former/bývalá Kalininova (Martino- vicsova)
Jókai utca	Jesenského
Kálvária utca	Československej armády
Kálvin tér	Pri Miklušovej väznici
Kazinczy utca	Puškinova

Kinizsi utca	Kukučínova
Kisdý utca	Mojmírova
Klimkovics utca	Kupeckého
Konrády Lajos utca	former/bývalá Rybárska
Kórház utca	Rastislavova
Kossuth Lajos utca	Mlynská
Kovács utca	Kováčska
Liszt Ferenc utca	Čajkovského
Luther utca	Zvonárska
Luzsénszky Pál utca	former/bývalá Ulica Partizánov
Mátyás király utca	Štefánikova
Mészáros utca	Mäsiarska
Mikes Kelemen utca	Magurská
Münszter utca	Smetanova
Nádor utca	Palackého
Német utca	Krasinského
Olasz utca	Kórejská
Pataky Tibor utca	former/bývalá Palárikova (Szerecsen utca)
Pázmány Péter utca	Mlynárska
Petőfi tér	Ulica Protifašistických bojovníkov, Drevný trh
Pogány utca	former/bývalá Pohanská, Olbrach-tova
Prohászka Ottokár utca	Letná
Rákóczi körút	Moyzesova
Rimanóczy utca	Bajzova
Sas utca	Orlia

Síp utca	-
Sorompó utca	Rampová
Spirkó Ágoston utca	Hollého
Szathmáry György utca	Alžbetina
Szegényház utca	former/bývalá Štefanská
Székely utca	Omská
Szepsi út	Štúrova
Szivárvány utca	Dúhová
Szt. Imre utca	Dominikánske námestie
Szt. István körút	Štúrova
Szt. László utca	Kmetova
Szüllő Géza utca	Skladná
Szt. Lénárt utca	Tajovského
Takács Menyhért utca	Škultétyho
Tátra utca	-
Teleki Pál utca	Poštová
Thököly utca	Alvinczyho
Thurzó utca	Thurzova
Timár utca	Garbiarska
Tordássy utca	Bačíkova
Tűzér utca	Žižkova
Vajda utca	Vojvodská
Várkapu utca	Vrátna
Vas utca	former/bývalá Železná
Vízi utca	Vodná
Vörösmarty tér	Senný trh
Zrínyi utca	Jantárová

